

CERCLE BENELUX D'HISTOIRE DE LA PHARMACIE

KRING VOOR DE GESCHIEDENIS VAN DE PHARMACIE
IN BENELUX

Bulletin No 51
december 1975

Redacteurs	}	Dr. L. J. Vandewiele, Gent
Rédaction		Dr. D. A. Wittop Koning, Amsterdam

Met toestemming van het bestuur van de
Heemkundige Kring De Bevelanden over-
genomen uit:

Historisch Jaarboek voor Zuid- en Noord-
Beveland 1975.

HET GOESE CHIRURGIJNS- EN APOTHEKERSGILDE

door H. Uil

In de "Catalogus der verzameling van voorwerpen betreffende Geschiedenis en Oudheidkunde ten stadhuijze van Goes" vermeldt Gemeentearchivaris dr. R.A. Soetbrood Piccardt in bijlage I onder 'Apothekers- en Chirurugijs-gilde': een eikenhouten kistje (1630), twee zilveren schilden en 24 koperen penningen. In 1969 werd bij de inventarisatie van de inhoud van het Museum voor Zuid- en Noord-Beveland, waar deze voorwerpen nu berusten, ontdekt dat deze stukken toebehoord hebben aan het Kramersgilde.

Soetbrood-Piccardt vermeldt bij het Apothekers- en Chirurugijs-gilde onder meer: "Van dit gilde zijn volstrekt geene aantekeningen", daarbij wijzend op het ontbreken van archivalia van dit gilde. Een en ander was aanleiding om de geschiedenis van het Goese Chirurugijs- en Apothekersgilde wat nader uit te diepen.

OPRICHTING

Hoewel de oprichting van het Goese chirurgijs- en apothekersgilde eerst in 1649 plaatsvond is bekend dat het Goese stadsbestuur reeds in 1494 een stadsdokter aanstelde. In 1513 en 1515 werden de voorwaarden vastgesteld waarop men een stadsapotheker en een "medecin meester" zou aanstellen. In 1603 stelden Burgemeester en Schepenen een verordening vast op de uitoefening van geneeskundige praktijken.

Ondanks al deze maatregelen tegen "onqualificeerde in de geneesconste" beklagden de chirurgijs zich in 1649 bij het stadsbestuur. Zij verzochten een gilde te mogen oprichten, wat hen bij besluit van Burgemeesters en Schepenen van 14 november 1649 werd toegestaan.

Waarschijnlijk was het stadsbestuur bevreesd dat een gilde, waarin alleen de chirurgijs een plaats zouden vinden, te gering van omvang zou zijn. Daarom werd bepaald dat ook de apothekers in het gilde opgenomen moesten worden (1).

De chirurgijs bedankten Burgemeesters en Schepenen en legden hun een concept-reglement voor. Het stadsbestuur stelde dit reglement op 5 januari 1650 vast, (zie bijlage I).

Het bestuur van het gilde werd gevormd door vier dekens: twee apothekers en twee chirurgijs. De twee jongste dekens moesten er om loten wie als secretaris/boekhouder zou fungeren.

In 1756 kregen alle gilden een overdeken toegewezen die lid was van het stadsbestuur. Als overdekens van het chirurgijs- en apothekersgilde hebben gefungeerd: dr. Marinus Canisius (1756, 1757), Pieter Ossewaarde (1758-1769), mr. Johan Adriaan van Dorth (1769-1783), mr. Wil-

helmus Christianus de Crane (1783-1788) en Cornelis van Citters van Bruëlis (1788-1795) (2).

In 1677 stelden de apothekers en chirurgijns een huishoudelijk reglement voor hun gilde vast, dat als bijlage II is opgenomen.

EXAMENS

Wilde men chirurgijn of apotheker worden, dan moest men drie, tenminste twee, jaar achterelkaar stage lopen bij een vrij meester. Hierna kon de adspirant-chirurgijn of apotheker zijn examen afleggen. Dit examen stond onder leiding van de dekens van het gilde, in aanwezigheid van de stadsdoktoren en de leden van het gilde.

Iedere gildebroeder kon "door den mont van den deken" een of twee vragen stellen. Het praktische gedeelte van het examen voor chirurgijn bestond uit het verbinden van de op de dag van het examen aanwezige patiënten in het Gasthuis, het Oudemannenhuis, het Weeshuis en de armenhuizen. Over alle gevallen werd de chirurgijn ondervraagd. Hierna volgden enkele proeven die verricht moesten worden aan een dood lichaam. De adspirant-chirurgijn moest een schedel doorboren en een arm- of beenbreuk verbinden. Verder moest hij aderlaten. Met name deze laatste bepaling leverde vaak moeilijkheden op. Een dood lichaam waarop deze proeven uitgevoerd konden worden ontbrak nog al eens. Daarom werden de dekens van het gilde op 3 december 1746 gemachtigd om de proeven zodanig te laten uitvoeren, zoals zij dithet gemakkelijkst oordeelden (3).

Op 9 februari 1771 bepaalden Burgemeester en Schepenen dat elk examen aangemeld moest worden bij het stadsbestuur, dat voortaan twee personen uit hun midden afvaardigde om het examen bij te wonen (4). In 1672 werd de examinatoren opgedragen het examen zo kort mogelijk te houden, "hetselve nogtans wel precyse doende" (5).

Op 9 januari 1740 brachten twee gedeputeerden uit de raad, de secretarissen J. Keetlaar Az. en C. Ossewaarde, verslag uit van het examen afgelegd door Jan van Kestere. Naar aanleiding van dit verslag werd besloten dat alle toekomstige chirurgijns en apothekers eerst een tentamen moesten afleggen voor Burgemeester en Raden, voordat ze al dan niet tot het examen werden toegelaten (6). De apothekers kregen in 1742 vrijstelling van dit tentamen (7).

De adspirant-apotheker werd op zijn examen ondervraagd over de medicijnen. Hem werd bovendien opgedragen enkele medicamenten te bereiden. In 1727 werden andere examencriteria vastgesteld (8).

CONCURRENTIE

Een van de belangrijkste taken van het pas opgerichte gilde was het we-

ren van concurrenten en het beschermen van de eigen belangen.

Op 12 november 1657 werden de chirurgijns en apothekers in de vergadering toegelaten van Burgemeesters en Schepenen. Zij wezen erop hoe vele personen zich in de stad bezig hielden met scheren en het verkopen van pleisters zonder dat deze personen lid waren van het gilde. Het stadsbestuur erkende de bezwaren en kwam aan de wensen van het gilde tegemoet. Bevolen werd dat niemand zich met scheren mocht bezighouden, dan degenen die daartoe bevoegd waren. Boetes werden vastgesteld voor de overtreders (9). In 1674 werd dit besluit herhaald (10). Een belangrijke bepaling was dat geen enkele inwoner van Goes gebruik mocht maken van de diensten van een chirurgijn, tenzij deze zijn examen had afgelegd en was toegelaten tot het gilde. Burgemeesters en Schepenen van Goes besloten op 9 februari 1671 dat iedere ingezetene voortaan de hulp in mocht roepen van chirurgijns van het platteland of van plaatsen buiten de provincie.

Het stadsbestuur vreesde scherpe protesten en daarom werd de chirurgijns opgedragen de "borgers en ingesetenen het effect van dese resolutie rustelijk en vredelijk te laten genieten, sonder imant daarover de minste molestatie ofte moeyenisse aan te doen" (11).

In 1717 wendden de chirurgijns zich tot het stadsbestuur met de klacht dat verscheidene pas in Goes ingekomen personen zich bezighielden met de chirurgie, voorwendend dat ze doktoren waren. Opdracht werd gegeven aan de stadsboden om deze nieuwe inwoners aan te zeggen dat zij hun diploma's moesten laten zien aan de dekens van het gilde (12).

Op 5 april 1727 werd een verzoekschrift behandeld in de vergadering van het stadsbestuur, ingediend door de dekens van het gilde. Ze brachten naar voren dat er diverse personen waren die zich voor drogist uitgaven en zich op het terrein van de apothekers begaven. Burgemeesters en Raden verboden opnieuw aan ongekwalficeerde personen om de apothekerspraktijk uit te oefenen en stelde hoge boetes vast. Verder werd bepaald dat geen nieuwe drogisten werden toegelaten. Bovendien mochten de drogisten voortaan alleen ongemengde medicijnen verkopen. De dekens van het gilde verzochten de stadsregering tevens te bepalen dat voortaan geen rooms-katholieken meer in het gilde toegelaten zouden worden. Burgemeesters en Raden waren voor dit laatste verzoek wat huiverig. Besloten werd dat dit van geval tot geval bekeken zou worden bij het aanvragen van toestemming om het examen af te leggen (13).

In 1755 richtten de apothekers zich tot de stadsregering waarbij zij wezen op het feit dat het aantal apotheken tot zeven was opgeklommen, terwijl er vroeger nooit meer dan drie of vier waren geweest. Hun inkomsten waren hierdoor aanmerkelijk verminderd.

Het was hun ter ore gekomen dat zich een nieuwe apotheker uit Middelburg in Goes kwam vestigen (14). Burgemeesters en Raden waren zich bewust van de ontoelaatbare toestand en bepaalden op 8 november 1755 dat geen nieuwe apotheken mochten worden geopend. Indien een apotheker zonder weduwe of kinderen kwam te overlijden, mocht de apotheek

niet aan een ander worden verkocht. De weduwe of de kinderen van een overleden apotheker mochten de apotheek niet voortzetten.

Deze maatregel zou van kracht blijven totdat het aantal apotheken tot 4 verminderd zou zijn. Bovendien werd bepaald dat er nooit meer dan één rooms-katholieke apotheker mocht zijn. In 1757 werd van deze laatste bepaling afgeweken. Apotheker mr. Jacobus Keetlaer, oud-burgemeester en secretaris van Goes, wilde zijn apotheek verkopen aan een rooms-katholieke apotheker. Na het gilde gehoord te hebben werd op 19 maart 1757 het verzoek toegestaan. Ook de andere apothekers kregen verlof hun winkels aan Goese rooms-katholieke burgers te verkopen (15).

De apothekers hadden in 1755 toegegeven dat de kwaliteit van hun medicijnen door het grote aantal apotheken achteruit was gegaan.

Burgemeesters en Raden bepaalden dat voortaan elke apotheek voorzien moest zijn van goede en verse medicijnen. Het stadsbestuur stelde de apothekers in het vooruitzicht dat enkele malen per jaar de aanwezige medicijnen geïnspecteerd zouden worden. De apotheker die ondeugdelijke medicijnen in voorraad had zou gestraft worden met een boete van 25 Carolus guldens (16). Op 5 september 1767 werden de Overdeken van het gilde en de stadsdoktoren met de inspectie belast (17). Dit besluit werd in 1774 herhaald (18).

In 1767 was de apotheker Jan Engelbert Cantzlaar naar Indië vertrokken. Hij had de apotheek aan zijn vrouw, Louise Miseras, overgelaten.

Samen met de andere apothekers diende Louise Miseras een verzoekschrift in bij het stadsbestuur, waarin verzocht werd om toestemming zodat zij de apotheek zou kunnen voortzetten. Burgemeesters en Raden besloten op 11 april 1767, in afwijking van hun besluit van 8 november 1755, dat de vrouw, weduwe of de kinderen de apotheek mochten voortzetten. Zij moesten echter wel iemand in dienst nemen die bevoegd was de farmacie uit te oefenen (19).

Zoals vanouds waren de chirurgijns tevens barbiers. In het reglement van 1650 was uitdrukkelijk bepaald dat niemand mocht scheren, tenzij hij chirurgijn was (20). In 1742 wezen de dekens van het gilde erop, dat de tarieven voor het scheren door de felle concurrentie zo verminderd waren dat "sommige mensen genoegzaam voor niet worden geschoren". Het scheren was voor het merendeel van de chirurgijns de voornaamste bron van inkomsten. De chirurgijns hadden vernomen dat in Middelburg minimum-tarieven voor het scheren waren vastgesteld. De dekens verzochten het stadsbestuur ook in Goes minimum-tarieven vast te stellen (21). Geheel overeenkomstig het voorstel werden door Burgemeesters en Raden van Goes op 10 november 1742 de minimumtarieven vastgesteld. Het tarief voor het scheren werd bepaald op 2 stuivers. Het was mogelijk een jaarabonnement te nemen; wanneer men zich eenmaal in de week liet scheren kostte dit 8 schellingen en 6 stuivers, tweemaal in de week kostte dit 13 schellingen en 4 stuivers. Liet de klant zich een jaar lang aan huis scheren kostte dit 17 schellingen voor eenmaal in de week en 1 pond, 15 schellingen en 6 stuivers voor tweemaal in de week. De

boete voor overtreders werd bepaald op het hoge bedrag van 50 Carolus guldens. Geen enkele chirurgijn mocht klanten van de ander overnemen, tenzij de klant zijn schuld had voldaan. De boete voor personen die onwettig scheerden werd verhoogd tot 20 gulden (22).

De chirurgijns bezaten het belangrijke voorrecht dat niemand in het rechtsgebied van Goes zich mocht laten scheren bij een chirurgijn, die buiten Goes woonde. Op 4 juli 1795 besloot het stadsbestuur, naar aanleiding van een verzoekschrift van Jan Oversluis en ingekomen klachten van Goese burgers, dat de burgers die buiten de stadspoorten woonden, gebruik mochten maken van chirurgijns en barbiers die niet in Goes waren gevestigd (23).

CONFLIKTEN MET DOKTOREN

Een bron van vele konflikten was de bepaling dat de chirurgijns alleen uitwendige ziekten mochten behandelen en de doktoren alleen inwendige. De chirurgijn Pieter Hallewaard meende in 1733 dat hij op grond van het door hem afgelegde examen bevoegd was ook inwendige ziekten te behandelen. De stadsdoktoren Pieter Coomans en Marinus Canisius reageerden schriftelijk en weerlegden het standpunt van Pieter Hallewaard (24).

Burgemeesters en Raden stelden op 28 maart 1733 de stadsdoktoren in het gelijk en herhaalden het besluit van 1 juni 1603 (25), waarbij verboden werd aan de chirurgijns, apothekers en andere onbevoegde personen om inwendige ziekten te behandelen op de hoge boete van 25 Carolusguldens voor de eerste keer, 50 Carolusguldens voor de tweede keer en bij een derde maal zou de overtreder voor het gerecht aangeklaagd worden (26). De dekens van het Chirurgijns- en apothekersgilde Pieter Ossewaarde, Pieter Hallewaard en Hendrik van Holst stelden een verzoekschrift op voor het stadsbestuur van Goes waarin zij erop wezen dat dokter Pieter Coomans onrechtmatig de apothekerspraktijk uitoefende. Zij wezen erop dat Pieter Coomans nooit een examen als apotheker had afgelegd en dat hij bovendien zijn winkel liet beheren door zijn vader Jacobus Coomans (27). Het verzoekschrift werd in handen gesteld van dr. Pieter Coomans, die uitvoerig de argumenten van de dekens bestreed. Hij wees erop dat hij te Dordrecht stage had gelopen en in Goes zijn examen had afgelegd, met goed resultaat (27). Het stadsbestuur verklaarde het verzoek van het gilde ongegrond (28).

Pieter Hallewaard kreeg later toch zijn zin. Hij promoveerde tot doctor in Duisburg. De Man zegt hierover: "Men ziet uit de voorrede (van de dissertatie) van Petrus (dat is Pieter Hallewaard), dat hij reeds vele jaren in zijn vaderland de genees- en heekunde had uitgeoefend toen hij op later leeftijd besloot te promoveren. Geen wonder dat hij, die de talen wel wat vergeten was, zijne promotie als Doctor al weder zocht in het denkelijk op dat punt vrijgeveige Duisburg" ! (29).

In 1771 ontstond een meningsverschil tussen de stadsdoktoren en de apothekers. De doktoren verkochten medicijnen wat op verzet van de apothekers stuitte. De stadsdoktoren Coenraet Coenraets en Henr. Hal-lewaard meenden dat zij onder andere op grond van hun bul bevoegd waren medicijnen te bereiden. Zij wezen er bovendien op dat verschei-denen van hun voorgangers, waaronder de burgemeester dr. Christoffel Annart, altijd medicijnen voor hun patiënten klaarmaakten. Het verzoek van de apothekers om maatregelen tegen de doktoren vonden de doktoren "al te absurd".

De stadsdoktoren verweten de apothekers grove nalatigheid. Met name de apothekers Arij Krekelberg en Jacobus Breekpot werden hiervan be-schuldigd. Burgemeesters en Raden waren echter niet ongevoelig voor het argument van de apothekers en daarom werd op 14 september 1767 opnieuw besloten dat de doktoren geen medicijnen mochten leveren. Wederom werd herhaald dat de chirurgijns alleen uitwendige ziekten mochten behandelen en geen medicamenten mochten leveren. De apo-thekers mochten noch in-, noch uitwendige ziekten behandelen. De apo-theken moesten voorzien zijn van goede medicijnen en de medicijnen bereiden die door de doktoren werden voorgeschreven. Elke apotheker werd opgedragen om voor elke dokter een register aan te leggen, waar-in de dokter zijn recept kon inschrijven. Bovendien werd de apothekers aanbevolen de doktoren "heusselijk te ontvangen en bejegenen" en op verzoek de medicijnen in hun aanwezigheid te bereiden. Overtreders van deze bepalingen moesten een boete van 2 ponden vlaams betalen (30).

In 1777 laaide de ruzie wederom op. De apothekers richtten zich met een schrijven tot het stadsbestuur, waarin zij erop wezen dat de dok-toren nog steeds medicijnen leverden en bekenden dat een van hun col-legae tevens inwendige ziekten behandelde. Zij verzochten de boete van 2 ponden vlaams te verhogen tot 25 ponden.

De doktoren Marinus Visser, Roelof Evertsen, H. J. Tielens, C. Egter en J. P. Cére wezen nogmaals met een aantal voorbeelden op de grove nalatigheid en ondeskundigheid van de apothekers. Zij attendeerden het stadsbestuur erop dat in Middelburg, Vlissingen, Veere, Zierikzee en Tholen de doktoren medicijnen mochten verkopen. Bovendien was het zelfs voor de beste dokter nog niet mogelijk om per jaar 100 ponden vlaams te verdienen aan het afleggen van visites.

Het stadsbestuur was waarschijnlijk huiverig om een van de twee par-tijen te benadelen en daarom werd niets besloten ! (31).

In 1786 laaide de ruzie weer op. De chirurgijns en apothekers verzochten het stadsbestuur onder andere de doktoren te verbieden zich met uitwendige ziekten en het leveren van medicijnen bezig te houden. In felle bewoordingen antwoordden de stadsdoktoren H. J. Tielens en J. P. Cére. Het stadsbestuur zwichtte voor de argumenten van de doktoren en op 28 oktober 1786 werd het de doktoren toegestaan medicamenten te bereiden en te verkopen, op voorwaarde dat zij deze bij de apothe-

kers kochten. De boete van 2 ponden werd verhoogd tot 25 ponden vlaams voor degene die zich op andermans terrein begaf (32). Een van de laatste konflikten tussen het gilde en een dokter deed zich voor in 1789. De predikant van de Waalse gemeente, ds. J. A. Bevier, bracht op 27 december 1788 een bezoek aan een kennis van hem, dr. Johan Christian Gundramm, chirurgijn-majoor in het 2de bataljon van Generaal-majoor Baron van Nijvenheim, dat in Goes in garnizoen gelegen was. Toen de predikant naar huis terugging, viel hij en brak zijn been. Dr. Gundramm onderzocht het been en constateerde de breuk. De predikant had reeds dr. Cére verzocht hem te behandelen. Dr. Cére onderzocht eveneens het been en kwam tot dezelfde conclusie. Na enig heen-en-weer gepraat zei dr. Cére plotseling dat hij naar huis moest omdat "hij de koorts op zijn lijf" kreeg. Hij zei dat hij het been niet kon verbinden, maar dat zijn collega, dr. Gundramm, dat wel voor hem zou doen. Ds. Bevier zei in het frans tegen hem dat hij liever zag dat hij, dr. Cére, het been verbond. Dr. Cére antwoordde dat "er thans wijinig meer aan te doen was, en zo de Heer Gundramm dat niet kon, hij geen knip voor zijn neus waard was" ! Vervolgens verliet dr. Cére de kamer terwijl de predikant hem nog toeriep dat hij terug moest komen. Hierna verbond dr. Gundramm het been.

De volgende dag zocht dr. Gundramm de predikant weer op. Ds. Bevier vertelde hem dat dr. Cére nog niet was geweest, maar dat hij hem wel verwachtte. Dr. Gundramm raadde zijn patiënt aan er een chirurgijn bij te halen. De volgende dag werden zowel dr. Gundramm, als ds. Bevier aangeslagen door de knaap van het chirurgijns- en apothekersgilde in de boete die daarvoor stond (33).

Burgemeesters en Raden vonden dit toch al te dwaas en verleenden hen op 14 februari 1789 vrijstelling van deze boete (34). Bovendien werd aan dr. Gundramm op 21 februari 1789 toegestaan om in buitengewone gevallen als dokter in Goes werkzaam te zijn, "mits daaromtrent met alle discretie te werkgaande" (35).

OPHEFFING

Met de inval van de Fransen in 1795 kwam ook voor het chirurgijns- en apothekersgilde het einde van haar bestaan in zicht.

Naar aanleiding van een publikatie van het Uitvoerend bewind van de Bataafse Republiek besloot de stadsregering op 13 oktober 1798 de gilden op te heffen. Commissarissen werden aangesteld die belast werden met de likwidatie van de gilden. Voor het chirurgijns- en apothekersgilde werd Pieter Huisman aangesteld (36). Op 27 mei 1799 besloot het stadsbestuur, naar aanleiding van een brief van het Departementaal Bestuur van Schelde en Maas, het gilde uit te sluiten van de verplichting om de gelden en documenten in te leveren (37). Op 6 juli 1799 werd besloten Pieter Huisman opdracht te geven de gelden en het archief aan het gilde

terug te geven (38).

Het afnemen van de examens was door de opheffing van het gilde onmogelijk geworden, wat grote moeilijkheden opleverde. op 15 maart 1800 besloot het stadsbestuur het gilde te herstellen in de vorm van een "Collegium Medicum, Chirurgicum et Pharmaceuticum" (39). Als bestuur werden de chirurgijns Ari Pot en Servaas Johannis den Boer en de apotheker Jan Cornelis Cruque bereid gevonden, die toezegden de "met voeten vertreedene heel- en ertsenijkunde uit haar diep verneederde stad op te bueren en te brengen tot die luister waarmee de nuttige noodsaakelijkheid voor het lijdend menschdom" (40).

Naar aanleiding van de nieuwe verordeningen vastgesteld door het Staatsbewind van de Bataafse Republiek, werd op 5 oktober 1805 door de Raad van de stad Goes een plaatselijke commissie van "geneeskundig toezicht" ingesteld. Tot leden van deze nieuwe stedelijke commissie werden benoemd: dr. Hendrik Berkens, dr. Johannes Wilh. Hecking, dr. Jan Dyserink Dekker, Arie Pot (chirurgijn) en Hendrik Le Cointre (apotheker). Tegelijkertijd werd het Collegium Chirurgicum et Pharmaceuticum opgeheven en bepaald dat de gelden en de archieven aan de nieuwe commissie moesten worden overgedragen (41). Deze laatste mededeling is tevens de laatste aantekening omtrent het archief van het Goese chirurgijns- en apothekersgilde, dat sinds die tijd spoorloos verdwenen is.

NOTEN

Als bronnen zijn voornamelijk gebruikt de resoluties en de ingekomen stukken van het stadsbestuur van Goes, beschreven in de "Voorlopige, beknopte opgave van de inhoud van het oud-archief van de Gemeente Goes, 1449 - 1851" door G. Stadermann en hieronder aangehaald.

1. Voorl.nr. 126, folio 64r.
2. Voorl.nr. 1675 en aanstellingsbesluiten in de resoluties van Burgemeesters en Raden, voorl.nrs. 145, 146, 148, 152 en 154.
3. Voorl.nr. 143, folio 63r.
4. Voorl.nr. 119, folio 296v.
5. 3 november 1672, voorl.nr. 129, folio 217r.
6. Voorl.nr. 141, folio 248.
7. 18 augustus 1742, voorl.nr. 142, folio 71v, voorl.nr. 1774.
8. 5 april 1727, voorl.nr. 139, folio 160r. - 161v.
In de Handschriftenverzameling van de Gemeentelijke archiefdienst van Goes berust het diploma dat in 1795 werd uitgereikt aan de Goese apotheker J. C. Cruque (nr. 132).
9. Voorl.nr. 127, folio 8v en 9r.
10. 28 mei 1674, voorl.nr. 130, folio 24v en 25r.
11. Voorl.nr. 119, folio 296r.

12. 12 juli 1717, voorl.nr. 137, folio 215r.
13. Voorl.nr. 139, folio 160r. - 161v.
14. Voorl.nr. 1776.
15. Voorl.nr. 145, folio 258r. - 259r.; voorl.nr. 1777.
16. Voorl.nr. 145, folio 164v. - 165r.
17. Voorl.nr. 148, folio 37v.
18. Voorl.nr. 150, folio 31v, 32r., 23 juli 1774.
19. Voorl.nr. 147, folio 279r. - 280r.; relatieven 1766/1767.
20. Zie bijlage I, artikel 10.
21. Voorl.nr. 1774.
22. Voorl.nr. 142, folio 78v, 79r.
23. Voorl.nr. 156, folio 130v. - 131v.
24. Voorl.nr. 1772.
25. Voorl.nr. 123, folio 98v., 99r.
26. Voorl.nr. 141, folio 62r. - 63v.
27. Voorl.nr. 1772.
28. Voorl.nr. 141, folio 70v, 71r., 13 juni 1733.
29. J. C. de Man. Levensberichten van Zeeuwsche Medici, Middelburg, 1901, blz. 70.
30. Relatieven 1771, voorl.nr. 149, folio 92r. - 93v.
31. Relatieven 1770, voorl.nr. 150, folio 259r.
32. Relatieven 1786, voorl.nr. 153, folio 182r. - 183v.
33. Relatieven 1789.
34. Voorl.nr. 154, folio 70r.
35. Voorl.nr. 154, folio 70v. en 71r.
36. Voorl.nr. 249, folio 229v. - 230v.
37. Voorl.nr. 250, folio 131r. - 132r.
38. Voorl.nr. 250, folio 171v.
39. Voorl.nr. 157, folio 61v.
40. Relatieven 1800, voorl.nr. 157, folio 79v., 80r.
41. Voorl.nr. 159, folio 316 v. - 318r.

BIJLAGE 1

Archief Stad Goes, voorl.nr. 119, folio 296r. - 298r.

1.

Alsoo het versouck van de chirurgijns deser stede van een gilde te mogen oprechten bij hare Achtbare op den XIIIe november van den jare 1649 is ingewilicht, mits dat de apotekers daeronder sullen moeten sorteren, voor welke gunste de supplianten hare Eerwaerde hoogelijck zijn bedanckende.

2.

Maer alsoo een gilde door wetten ende ordre moet geregeert werden, soo sijn de supplianten haere Eerwaerde verthoonende eenige wetten, waer-naer sij oordeelen (doch onder correctie van hare Eerwaerde) dat dit haer gilde sal bequamelijck connen geregeert werden, versouckende dienvolgende dat hare Eerwaerde dese wetten sullen gelieven te approberen ende auctoriseren.

3.

In den eersten dat niemant in dese stadt Goes ende vrijheyt van dien de chirurgia ofte pharmatia sal mogen exerceren voor ende aleer hij is geëxamineert ende preuve gedaen heeft.

4.

Dat niemant tot de preuve ende examen sal toegelaten werden, tensij dat hij drie, ten alderminsten twee, jaren naereenvolgende bij een vrij meester preuve gedaen hebbende, gewoont heeft ende van den Hooftman en de Dekens der selver stede ofte plaetse een vrijbrief gethoont heeft aen de Dekens deser stede.

5.

Dat het examen ende prouve sal geschieden door 't beleyt ende bestier van de Dekens, in de tegenwoordicheyt van twee stadtsdoctoren in de medecine ende alle de gildebroeders, mits dat de andere gildebroeders niet en sullen hebben noch adviserende ofte arresterende stemme, maer dat ieder gildebroeder nochtans sal vrij staen door den mont van den Deken een questie ofte twee te vragen.

6.

De supplianten versoucken dat soo wanneer iemant sijn prouve doet in de chirurgia, dat de gasthuyscamer tot haer gebruyck sal sijn, sonder doch eenich beletsel daer iemant in doende.

8.

Dat de chirurgijns- ofte apothekersweduwen, soo lange sij weduwen sijn, sullen vermogen winckel te houden met eenen knecht, mits dat den knecht voor de waerheyt sal moeten verclaren, dat hij geen proffijt van den winckel is treckende, maer alleene een gesette huerre, maer een sone van een gildebroeder sal sijn moeder's winckel mogen bedienen, soo lange sijn moeder weduwe is, maer voor sijn eygen selven winckel houdende, sal gehouden sijn proeve te doen.

9.

Item dat geene quacksalvers, steuytvossen, tanttreckers ende diergelijcke soorte van menschen en sullen in dese stede toegelaten werden om hare bedriegeriën ende vuylicheden te vercoopen ofte in 't werck te stellen.

7.

Dat hij sal de borst openen ende op hetgene dat daerin besloten is geëxamineert werden.

8.

Dat hij sal den buyck openen ende van hetgene dat daerin besloten is geëxamineert werden.

Ende alsoo dese operatiën in de ses voorgaende articulen begrepen meest aen doode lichamen (insonderheyt iemant preuve doende) werden gepleeght dat hare Eerwaerde oversulcx gelieven te consenteren als een preuve in de chirurgia gedaen wert ende in het gasthuys een doot menschenlichaem sijnde, dat aen dat voorseide doot subjectum dese bovenstaende operatiën sullen gedaen werden.

Volcht nu de preuve ende examen van de apothekers.

Het examen ende preuve sal bestaen hierinne:

1.

In de kennisse van alle de simplicia (5), droogen (6) ende mineralia (7).

2.

De proeve sal bestaen in het maken van dese naervolgende compositiën:

1. Confectio hamech (8).
2. Unguentum apostellorum (9).
3. Emplastrum oxicrocion (10), de ranis cum mercurio (11) ende emplastrum de muscila cum gumus (12).

Versouckende sij supplianten dat haere Eerwaerde 't gunt voorseit staet gelieven te approberen ende authoriseren.

't Welck doende ets. ende was onderteyckent: Antoni Dignis, Cornelis Boudenwijns, Carel Tulck, Abram Ratel, Quirijn Hoochcamer, Lucas van Schaghen, Jacob Hoochcamer, A. Mispelblom, Andr. van Campen ende Pyeter Harrensen.

Burgemeester ende Schepenen der stadt Goes naer voorgaende lecture hebben de bovengemelte articulen gelaudeert ende geapprobeert, gelijk sij deselfde lauderen ende approberen met desen. Actum ter vergaderinge van de Heeren voorseit, op den 5 january 1650.

Mij present,

(w. g.) P. van Campen
1650.

Noten:

1. boor; 2. schedel; 3. doorboren; 4. amputatie; 5. enkelvoudige geneesmiddelen; 6. in gedroogde toestand bewaarde plantaardige geneesmiddelen; 7. oplossingen gemaakt van anorganische stoffen, zoutoplossingen van verschillende samenstelling; 8. samengestelde likkepot; 9. apostelzalf, samengesteld uit een groot aantal bestanddelen voornamelijk harsen, gomharsen, enz.; 10. samengestelde pleister die saffraan (crocus) bevat; 11. samengestelde pleister uit kikvorsen (rana) en kwik (mercurius); 12. pleister van muscus en (plantaardige) gom. Vriendelijke mededelingen van dr. C. M. van Hoorn te Zierikzee en dr. D. A. Wittop Koning te Amsterdam.

BIJLAGE 2

Huishoudelijk reglement van het Chirurgijns- en Apothekersgilde te Goes
(Verzameling Keetlaer, Reglementen voor gilden te Goes, 18de eeuw).

Condiitiën, waernaer zoowel de tegenwoordige als toekomstende gildebroeders van het Chirurgijns ende Apothekersgilde zich hebben te reguleeren.

1.

Alle leerjongens van dit gilde, behalven de kinderen van de gildebroeders, zullen voor inkoomengelt aen het gilde hebben te betaelen, in handen van den boekhouder, de somme van een pont vlaems, voor welke betaeling de meester van den leerjongen zal gehouden zijn borge te wesen ofte daervoor in te staen.

2.

Dat geen gildebroeder zal vermogen eenigh verbandt van een ander gildebroeder te verbinden ofte af te doen, tenzij in de tegenwoordigheid van den aldereersten gildebroeder; ofte tenzij dat den aldereersten betaelt ofte gecontenteert is; en dat op de boete van een pont vlaems, daedelijk te betaelen in handen van den boekhouder van deezen gilde en noch bovendien versteeken te zijn en blijven van het werk of dien patiënt, zoo haest als dit tot rechte kennisse van de heeren Deken is gekoomen.

3.

Dat geen chirurgijn zal moogen barbieren op den zondagh, biddagh, eerste kersdagh, paeschdagh, pinxteren, op de boete van een pont vlaems, daedelijk te betaelen in handen alsvoren, ten profijte van deezen gilde.

4.

Indien het Godt de Heer gelieft iemant van de gildebroeders, zijne huisvrouw ofte weduwe uit deze werelt te haelen, zoo zullen de vrienden van den overleden gildebroeder ofte zijne weduwe moeten en gehouden zijn ter begraeffenisse te ontbieden als vrienden ten huize, alle de gildebroeders, op de boete van drie schellingen, tot profijte van 't gilde; ten waere dat iemant uit de stadt ware ofte ziekelijk ofte geen vernachte weete heeft ontfangen.

5.

Zoo wanneer de Dekens van dit gilde oordeelen of geraeden vinden, dat het dienstigh en nodigh is de gildebroeders te doen bijeenkomen ofte vergaderen, zoo zullen de gildebroeders gehouden zijn te compareeren op de boete van een schelling, behoudens nochtans de wettige excusen en proceduuren in den artikel van de begraeffenisse gemeldt.

6.

Dat geen chirurgijn zal vermogen te leeren eenige heeren- ofte jonkersknechts barbieren op de boete van vijftigh guldens.

7.

Is in bedenken gegeeven bij de respective Dekens aen de respective gildebroeders of niet raetzaem zoude zijn eens der jaers bij den anderen vrolijk te wezen ende is geaprobeert bij pluraliteit van stemmen, dat men eens des jaers op den eersten woonsdagh nae den eersten kersdagh bij den anderen vrolijk zoude zijn en dat de respective Dekens, indertijt dienende gehouden zijn eodem die rekening, bewijs en reliqua te doen en dat op de boete van 10 schellingen, 6 denaren ende ieder gildebroeder zal gehouden zijn dezelve te koomen aenhooren, ende hetgeene alsdan zal worden verteert bij de presenten zal zoowel ieder absent als present gehouden zijn (ten ware hij ziek ofte uitlandigh ware) zijn contingent van het quaet promptelijk te betaelen in handen van den boekhouder, op de verbeurte alsvoren van 10 schellingen, 6 denaren.

8.

Is ten tweeden in bedenkinge genomen of men niet in 't toekoomende met meerder respect en ordre zoude verkiezen een ordinaer gildeknecht ende is over lange geresolveert den persoon van Maerten Jansse Mazuur te employeeren en zijn dezelve Dekens, toentertijt regeerende met gemelte Mazuur overkoomen voor de somme van 8 schellingen en 4 denaren vlaems jaerlijx, edoch dat den laest inkoomende gildebroeder zal gehouden zijn denzelven tot zijnen koste te betaelen; indien het Godt Almaghtigh geliefde iemant van de gildebroeders ofte haere huisvrouwen ofte derzelver weduwen uit deeze werelt te haelen, zal ieder derzelve gehouden zijn te gebruiken den geprenomineerden Mazuur om het gilde te begraeffenisse te ontbieden voor de somme van 5 schellingen.

9.

Is geresolveert op den 29sten december 1662 dat van nu voortaan iemand die zijn proeve doet (voor de moeite van de domestycquen in 't gasthuis, alsmede den gildebode) zal moeten betaelen in handen van den boekhouder de somme van vijftien guldens, te distribueeren als volgt:

voor de vader en moeder	£ 1 - 5 - 0
voor de dienstmeiden	£ 0 - 10 - 0
voor den poortier	£ 0 - 5 - 0
voor den bode van 't gilde	£ 0 - 10 - 0
	<u>£ 2 - 10 - 0.</u>

10.

Ende alzoo de apothekersproeve niet en kan worden gedaen in de Gasthuiskamer, dat dezelve zal worden gedaen ten huize van den outsten Deken in dienst, en betaelen in handen van den boekhouder gelijke somme van vijftien guldens, te weten, voor den Deken daer de proeve wordt gedaen twee pont vlaems en voor den bode van 't gilde tien schellingen.

11.

Ten zelven dage is als noch geresolveert, dat die proeve zal beginnen te doen, zoowel chirurgijn als apotheker voor het extract uit het gildeboek te lichten, waerin dat de proeve zal bestaen, zal moeten betaelen de somme van een pont vlaems en zal den suppliant werden geinjungeert naer welke autheuren hij zich zal hebben te reguleeren.

12.

Als noch geresolveert dat van nu voortaan niemant tot de proeve zal worden toegelaten, tenzij dat hij drie achtereenvolgende jaeren bij een vrij meester heeft gestaen en daarvan attestatie naer behooren aen de Heeren Dekens indertijt dienende zal hebben getoont.

13.

Item is geresolveert, dat van nu voortaan de twee jongste Dekens zullen om den boek looten welker van de jongst aenkoomende boekhouder zal wezen, mits op het cavelen van den boek niet meer te verteeren als 16 schellingen en 8 denaren vlaems.

14.

Als noch dat den boekhouder zal gehouden zijn pertinente notulen te houden van alle hetgeene in zijnen tijt passeert, op de boete als op het doen van de rekeninge.

15.

Is noch goetgevonden, dat zoo iemand van der gildebroeders kinderen koomt te sterven, zal moeten betaelen aen 't gilde de somme van 10 schellingen, 6 denaren vlaems, mits ieder ter begraeffenisse koome,

op de boete van 1 schelling.

16.

De gildebroeder die kooft te trouwen zal hebben te betaelen de somme van een pont, een schelling.

17.

Indien iemand van de gildebroeders kooft goet te erven, collaterael subject zijnde, zal betaelen 10 schellingen, 6 denaren, mits dat de erffenis moet waardigh zijn hondert guldens of daerboven.

18.

En zoo iemand wordt gebeneficieert met een officie profitabel des jaers vijftig gulden en daerenboven, zal betaelen aen het gilde de somme van 10 schellingen en 6 denaren vlaems.

Aldus gearresteert bij de Heeren Dekens en bij ons, gildebroeders, gezamentlijk ondertekent, den 1sten februari 1677, des t'oirconde getekent ende is met verscheide hantschriften ondertekent.

M. Verberch als boekhouder
25.1677

Pieter Ratel
Thomas de Wolff
Quirijn Hoochkamer
Thomas de Coninck
Johannes de Groene

H. Peuteman
Cornelis Blaubeen
Cornelis Hoochkamer

LA CORPORATION DES PHARMACIENS ET CHIRURGIENS à GOES

L'administration locale de Goes, une ville dans la province de Zélande, installait un médecin en 1494. D'abord en 1649 l'administration établit une corporation des pharmaciens et chirurgiens. Au 5 janvier 1650 on arrêtait un règlement. L'administration de la corporation fut formé par quatre doyens: deux pharmaciens et deux chirurgiens. En 1677 on arrêtait un règlement intérieur.

L'examen consistait dans une partie théorique et pratique. On fut permis au examen après un apprentissage de deux années.

L'histoire de la corporation se caractérisait par des conflits avec les médecins, par l'empêcher des concurrents et par le maintien des privilèges.

La corporation était levé au 13 octobre 1798 et remplacé par une "Collegium Medicum, Chirurgicum et Pharmaceuticum", laquelle est levé au 5 octobre 1805.

Les archives de la corporation ne sont pas conservés.

KRING VOOR DE GESCHIEDENIS
VAN DE PHARMACIE IN BENELUX

CERCLE BENELUX D'HISTOIRE DE LA PHARMACIE

Voorzitter-Président: E. L. Ahlrichs, Prof. Ritzema Boslaan 13, Utrecht.

O/Voorzitter-Vice-Président: E. G. Segers, Avenue des Azalées, 31
1030 Bruxelles.

Sekretaris-Penningmeester: B. Mattelaer, 40 Voorstraat, 8500 Kortrijk.
Secrétaire-Trésorier:

Leden-Membres: Dr. D. A. Wittop Koning, Raphaëlstraat 22, Amsterdam.

Dr. A. Guislain, 110 Rue Royale, 6030 Marchienne.

J. B. Van Gelder, M. Spronkiaan 54, Goringhem.

ERELEDEN - MEMBRES D'HONNEUR

Prof. Vitolo, Pisa; Prof. Dann, Dransfeld; Dr. Vandewiele, Destelbergen;
Dr. Brans, Rotterdam; Phn. Etienne, Bruxelles; M. P. Julien, Paris;
Prof. Folch Jou, Madrid; Prof. Ganzinger, Wien; Prof. Heyndrickx, Gent;
Prof. Sonnedeker, Madison; Prof. Tartalja, Zagreb; Dr. Guitard, Toulouse;
Dr. Wittop Koning, Amsterdam.

WELDOENER LEDEN - MEMBRES BIENFAITEURS

Algemene Pharmaceutische Bond-Association Pharmaceutique Belge
(A. P. B.) Voorzorgskas voor Apothekers-Caisse de Prévoyance des
Pharmaciens, Brussel, Bruxelles; Fédération des Pharmaciens de
Bruxelles; Union Pharmaceutique de Charleroi.

ONDERSTEUNENDE LEDEN - MEMBRES DONATEURS

Koninklijke Apothekersvereniging van Antwerpen (KAVA); Koninklijk
Oostvlaams Apothekersgild (KOVAG); Apothekersvereniging voor Kort-
rijk en Omliggende (AVK); Koninklijke Brugse Apothekersvereniging;
Pharmacies Populaires, Verviers; Union Nationale des Pharmaciens
Luxembourgeois; Ets. Rodolphe Coles, Diegem; Onderlinge Pharma-
ceutische Groothandel, Utrecht; Universitätsbibliothek, Braunschweig;
Ets. Dr. Willmar Schwabe, Zaandam; Institut für Geschichte der Phar-
mazie, Marburg a. Lahn; K. N. M. P., departement 's-Gravenhage;
K. N. M. P. departement Utrecht.